

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ «ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՆ» ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՕՐԵՆՔԻ 62-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 9-ՐԴ ՄԱՍԻ՝ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ

Քաղ. Երևան

15 մարտի 2022թ.

Սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Ա. Դիլանյանի (նախագահող), Վ. Գրիգորյանի, Հ. Թովմասյանի, Ա. Թունյանի, Ա. Խաչատրյանի, Ե. Խունդկարյանի, Է. Շաթիրյանի, Ա. Պետրոսյանի, Ա. Վաղարշյանի,

մասնակցությամբ (գրավոր ընթացակարգի շրջանակներում)՝

դիմողի՝ Մարդու իրավունքների պաշտպանի,

գործով որպես պատասխանող ներգրավված Ազգային ժողովի ներկայացուցիչ՝ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավական ապահովման և սպասարկման բաժնի պետ Մ. Մոսինյանի,

համաձայն Սահմանադրության 168-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 169-րդ հոդվածի 1-ին մասի 10-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 23-րդ հոդվածի 1-ին մասի և 68-րդ հոդվածի,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Մարդու իրավունքների պաշտպանի դիմումի հիման վրա՝ «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 62-րդ հոդվածի 9-րդ մասի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

«Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքը (այսուհետ՝ նաև Օրենք) Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 2018 թվականի հունվարի 17-ին, Հանրապետության նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 2018 թվականի հունվարի 27-ին և ուժի մեջ է մտել 2018 թվականի ապրիլի 9-ին:

Օրենքի «Որոշումների և եզրակացությունների ընդունման կարգը» վերտառությամբ 62-րդ հոդվածի 9-րդ մասը սահմանում է.

«9. Եթե Սահմանադրական դատարանը քննարկվող հարցի վերաբերյալ ձայների հավասարության հետևանքով ըստ էության որոշում կամ եզրակացություն չի ընդունում, ապա դիմումը համարվում է մերժված, որի մասին հայտարարվում է նիստերի դահլիճում»:

Օրենքի 62-րդ հոդվածի 9-րդ մասը փոփոխությունների և/կամ լրացումների չի ենթարկվել:

Գործի քննության առիթը Մարդու իրավունքների պաշտպանի (այսուհետ՝ նաև Դիմող)՝ 2021 թվականի հոկտեմբերի 11-ին Սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով դիմումը, պատասխանողի գրավոր բացատրությունը, գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, ինչպես նաև վերլուծելով Օրենքի համապատասխան դրույթները՝ Սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. Դիմողի դիրքորոշումները

Դիմողը նշում է, որ 2020 թվականի դեկտեմբերի 9-ին իր կողմից Սահմանադրական դատարան է ներկայացվել դիմում՝ ՀՀ հարկային օրենսգրքի 416-րդ հոդվածի 1-5.1-րդ մասերի և 422-րդ հոդվածի սահմանադրականությունը որոշելու խնդրանքով: Նշված գործի վերաբերյալ Սահմանադրական դատարանի պաշտոնական կայքէջում հրապարակվել է հետևյալ տեղեկատվությունը. «Սահմանադրական դատարանը 2021 թվականի սեպտեմբերի 7-8-ի նիստերում քննության է առել «ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի դիմումի հիման վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության հարկային օրենսգրքի 416-րդ հոդվածի 1-5.1-րդ մասերի և 422-րդ հոդվածի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը, և հաշվի առնելով, որ նշված գործի վերաբերյալ ձայների

հավասարության հետևանքով ըստ էության որոշում չի ընդունվել, ուստի համաձայն «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 62-րդ հոդվածի 9-րդ մասի՝ նշված դիմումը համարվում է մերժված, որի մասին հայտարարվել է նիստերի դահլիճում»:

Վկայակոչելով Սահմանադրության 163-րդ հոդվածի 1-ին մասը, 167-րդ հոդվածի 1-ին մասը, «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածը, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի (այսուհետ՝ նաև ՄԻԵԴ) համապատասխան վճիռներով ներկայացրած դիրքորոշումները՝ Դիմողը նշում է, որ Սահմանադրական դատարան դիմելն անձի իրավունքների արդյունավետ պաշտպանության առանցքային միջոց է:

Վիճարկվող կարգավորումը դիտարկելով դատական պաշտպանության իրավունքի լույսի ներքո՝ Դիմողը փաստում է. «(...) Սահմանադրական դատարանին դիմելով, Սահմանադրության 169-րդ հոդվածով սահմանված սուբյեկտներն ակնկալում են իրենց ենթադրյալ խախտված իրավունքների վերականգնում սահմանադրական արդարադատության իրականացման միջոցով: Սահմանադրական դատարան ներկայացված իրենց դիմումի քննության ընդունումն էլ ավելի է ամրապնդում այդ ակնկալիքը, քանի որ ենթադրելի է, որ Սահմանադրական դատարանն իրենց դիմումի քննության արդյունքում կայացնելու է գործն ըստ էության լուծող, որոշակի բովանդակություն ունեցող որոշում, որով վիճարկվող նորմը կա՛մ ճանաչվելու է Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր, կա՛մ առնվազն ՍԴ պատճառաբանված որոշմամբ հիմնավորվելու է նորմի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանությունը»:

Ըստ Դիմողի՝ վիճարկվող նորմը Սահմանադրական դատարանի կողմից Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր ճանաչվելու դեպքում այն անձի նկատմամբ կայացված վերջնական դատական ակտի վերանայման հիմք է, որով խախտվել են վերջինիս իրավունքները, մինչդեռ Սահմանադրական դատարանի կողմից ձայների հավասարության հետևանքով ըստ էության որոշում չընդունելը զրկում է անձին խախտված իրավունքների վերականգնման հնարավորությունից՝

նտնահարելով արդար դատաքննության և դրա տարր հանդիսացող դատարանի մատչելիության ու իրավունքների արդյունավետ պաշտպանության իրավունքները: Ընդ որում՝ Դիմողը նկատում է, որ խնդրահարույց է ոչ միայն որոշման եզրափակիչ մասի, այլ նաև պատճառաբանական մասում շարադրման ենթակա դիրքորոշումների բացակայությունը, որոնք իրավունքի աղբյուր են և իրենց բնույթով հանդիսանում են սահմանադրական նորմերի պաշտոնական մեկնաբանություններ:

Դիմողն առանձնակի արժևորում է Սահմանադրական դատարանի որոշումների ուղենիշային դերն ու իրավունքների խախտման բացառման համար կանխարգելիչ բնույթ ունենալը: Վերջնական դատական ակտի կատարումն արդար դատաքննության իրավունքի և դրա բաղադրատարր հանդիսացող դատարանի մատչելիության իրավունքի անբաժանելի մաս դիտարկելով, ինչպես նաև վկայակոչելով այս առնչությամբ ՄԻԵԴ համապատասխան դիրքորոշումները՝ Դիմողը կոնկրետ գործով Սահմանադրական դատարանի կողմից ըստ էության որոշում կայացնելն այս հիմնավորման լույսի ներքո ևս դիտարկում է արդար դատաքննության իրավունքի տարր:

Ամփոփելով իր դիրքորոշումը՝ Դիմողը եզրահանգում է, որ Օրենքի 62-րդ հոդվածի 9-րդ մասը հակասում է Սահմանադրության 61 և 81-րդ հոդվածներին այնքանով, որքանով Սահմանադրական դատարանում քննարկվող հարցի վերաբերյալ ձայների հավասարության հետևանքով դիմումը մերժված համարելը նտնահարում է դատական պաշտպանության յուրաքանչյուրի իրավունքը:

2. Պատասխանողի դիրքորոշումները

Ազգային ժողովը (այսուհետ՝ նաև Պատասխանող), վկայակոչելով Սահմանադրության 61, 81 և 167-րդ հոդվածները, ինչպես նաև սահմանադրական արդարադատության իրավական բովանդակությունը բացահայտող Սահմանադրական դատարանի համապատասխան որոշումները, գտնում է, որ սահմանադրական արդարադատությունը մարդու իրավունքների պաշտպանության ամենաարդյունավետ միջոցն է, որի նպատակն անձի սահմանադրական իրավունքների պաշտպանության համակարգի գործունակության ապահովումն է:

Կոլեգիալությունը դիտարկելով իբրև Սահմանադրական դատարանում գործի քննության սկզբունք՝ Պատասխանողը վիճարկվող կարգավորման հիմնավորման հիմքում դնում է օրենքների սահմանադրականության կանխավարկածը՝ եզրահանգելով, որ այն դեպքում, երբ քննարկվող հարցի առնչությամբ Սահմանադրական դատարանի կողմից ձայների մեծամասնությամբ չի ձևավորվում վիճարկվող նորմի Սահմանադրությանը հակասելու վերաբերյալ համոզմունք, ապա դիմումը պետք է համարվի մերժված:

Պատասխանողը գտնում է. «Օրենքի հակասահմանադրականության ապացուցման բեռը կրում է նա, ով բարձրացնում է դրույթի հակասահմանադրականության հարց՝ նշելով բացասական բոլոր հնարավոր հիմքերը:

(...)

Օրենքների սահմանադրականության կանխավարկածը հանգեցնում է կասկածի դեպքում օրենքը Սահմանադրությանը համապատասխանող մեկնաբանելու պահանջին: Այսինքն՝ այն դեպքում, երբ Սահմանադրական դատարանի դատավորների մեծամասնության մոտ համոզմունք չի ձևավորվում վիճարկվող դրույթի՝ Սահմանադրությանը հակասելու վերաբերյալ, ապա գործում է տվյալ դրույթի Սահմանադրությանը համապատասխանելու կանխավարկածը»:

Այս համատեքստում Պատասխանողը նկատում է նաև, որ Սահմանադրական դատարանի կողմից ձայների հավասարության հետևանքով դիմումը մերժված համարվելու պարագայում, փաստորեն, արձանագրվում է անձի սահմանադրական իրավունքների խախտման բացակայությունը:

Ամփոփելով իր դիրքորոշումը՝ Պատասխանողը եզրակացնում է, որ վիճարկվող դրույթը համապատասխանում են Սահմանադրությանը:

3. Սահմանադրաիրավական վեճի շրջանակները

Սույն գործով վիճարկվող դրույթի սահմանադրականությունը որոշելիս Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում, մասնավորապես, անդրադառնալ հետևյալ հարցադրմանը.

- արդյո՞ք վիճարկվող նորմատիվ իրավական ակտի սահմանադրականության գնահատման գործով Սահմանադրական դատարանի կողմից ձայների

հավասարության հետևանքով ըստ էության որոշում չընդունվելու դեպքում դիմումը մերժված համարելու վերաբերյալ իրավակարգավորմամբ խաթարվում է Սահմանադրությամբ երաշխավորված՝ անձի դատական պաշտպանության իրավունքը:

4. Սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշումները

4.1. Սահմանադրության՝ «Դատական պաշտպանության իրավունքը և մարդու իրավունքների պաշտպանության միջազգային մարմիններ դիմելու իրավունքը» վերտառությամբ 61-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանվում է, որ յուրաքանչյուր ոք ունի իր իրավունքների և ազատությունների արդյունավետ դատական պաշտպանության իրավունք:

Սահմանադրական դատարանն իր բազմաթիվ որոշումներում (ՍԴՈ-652, ՍԴՈ-690, ՍԴՈ-719, ՍԴՈ-765, ՍԴՈ-844, ՍԴՈ-873, ՍԴՈ-890, ՍԴՈ-932, ՍԴՈ-942, ՍԴՈ-1037, ՍԴՈ-1052, ՍԴՈ-1115, ՍԴՈ-1127, ՍԴՈ-1190, ՍԴՈ-1192, ՍԴՈ-1196, ՍԴՈ-1197, ՍԴՈ-1220, ՍԴՈ-1222, ՍԴՈ-1257) անդրադարձել է արդարադատության մատչելիության, արդար և արդյունավետ դատաքննության իրավունքների երաշխավորման սահմանադրականության հիմնախնդիրներին՝ դրանք քննարկելով իբրև դատական պաշտպանության իրավունքի հիմնարար բաղադրատարրեր:

Սահմանադրական դատարանը, մասնավորապես, 2007 թվականի նոյեմբերի 28-ի ՍԴՈ-719, 2019 թվականի հունվարի 22-ի ՍԴՈ-1439 որոշումներում անդրադառնալով Սահմանադրության 61 և 63-րդ հոդվածներով երաշխավորված իրավունքների իրացմանը, նշել է, որ դատական պաշտպանության և արդար դատաքննության իրավունքները սահմանադրական այն հիմնարար իրավունքներից են, որոնց իրացմամբ երաշխավորվում են սահմանադրական մի շարք այլ իրավունքների հարգումն ու պաշտպանությունը, ուստի՝ «(...) Անձի դատական պաշտպանության սահմանադրական իրավունքից ածանցվում է պետության պոզիտիվ պարտականությունը՝ ապահովել այն թե՛ նորմաստեղծ, թե՛ իրավակիրառման գործունեություն իրականացնելիս: Դա ենթադրում է, մի դեպքում, օրենսդրի պարտականությունը՝ լիարժեք դատական պաշտպանության հնարա-

վորություն և մեխանիզմներ ամրագրել օրենքներում, մյուս կողմից, իրավա-
կիրառողի պարտականությունը՝ առանց բացառությունների քննարկման ընդունել
անձանց՝ օրինական կարգով իրենց ուղղված դիմումները, որոնցով նրանք
հայցում են իրավական պաշտպանություն իրենց իրավունքների ենթադրյալ
խախտումներից»:

Սահմանադրական դատարանը, անդրադառնալով դատական պաշտպա-
նության իրավունքի սահմանադրաիրավական էությանը, 2018 թվականի հունիսի
19-ի ՍԴՈ-1420 որոշմամբ ընդհանրացնելով և վերահաստատելով նախկինում
արտահայտած իրավական դիրքորոշումները դատարանի մատչելիության իրա-
վունքի վերաբերյալ, փաստել է.

«- դատավարական որևէ առանձնահատկություն կամ ընթացակարգ չի
կարող խոչընդոտել կամ կանխել դատարան դիմելու իրավունքի արդյունավետ
իրացման հնարավորությունը, իմաստագրելել ՀՀ Սահմանադրությամբ երաշխա-
վորված դատական պաշտպանության իրավունքը կամ դրա իրացման արգելք
հանդիսանալ,

- ընթացակարգային որևէ առանձնահատկություն չի կարող մեկնաբանվել
որպես ՀՀ Սահմանադրությամբ երաշխավորված՝ դատարանի մատչելիության
իրավունքի սահմանափակման հիմնավորում,

- դատարանի (արդարադատության) մատչելիությունը կարող է ունենալ
որոշակի սահմանափակումներ, որոնք չպետք է խաթարեն այդ իրավունքի բուն
էությունը (...):»:

4.2. Սահմանադրության 162-րդ հոդվածի 1-ին մասի ուժով Հայաստանի
Հանրապետությունում արդարադատությունն իրականացնում են միայն դատա-
րանները՝ Սահմանադրությանը և օրենքներին համապատասխան:

Սահմանադրության 167-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ սահմանա-
դրական արդարադատությունն իրականացնում է Սահմանադրական դատա-
րանը՝ ապահովելով Սահմանադրության գերակայությունը:

Հիշյալ սահմանադրաիրավական նորմերն ուղղակիորեն սահմանում են,
որ Սահմանադրական դատարանը՝ որպես իրավական համակարգում Սահմա-

նադրության գերակայությունն ապահովող մարմին, իրականացնում է սահմանադրական արդարադատություն: Սահմանադրական արդարադատության միջոցով երաշխավորվում է Սահմանադրության գերակայությունը, ապահովվում մարդու հիմնարար իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությունը:

Սահմանադրական արդարադատության իրականացումն առհասարակ, և հատկապես՝ Սահմանադրությամբ հատկորոշված նորմատիվ իրավական ակտերի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանությունը որոշելը Սահմանադրական դատարանի բացառիկ իրավասությունն է: Ընդ որում՝ սահմանադրական արդարադատության արդյունքում կայացվող ակտերը հանրային նշանակության առումով ևս բացառիկ են, քանզի ուղղված են ոչ միայն կոնկրետ գործով անձի իրավունքների, այլ նաև ողջ հանրության շահերի պաշտպանությանն ու իրավունքի գերակայության և սահմանադրական իրավակարգի ապահովմանը:

Սահմանադրական դատարանի սահմանադրաիրավական կարգավիճակի և դրա առանձնահատկությունների բովանդակության վերաբերյալ 2006 թվականի հոկտեմբերի 18-ի ՍԴՈ-652 որոշմամբ Սահմանադրական դատարանն ուղղակիորեն հատկորոշել է, որ՝ «(...) Հայաստանի Հանրապետությունում սահմանադրական արդարադատությունն իրականացնում է սահմանադրական դատարանը: Սահմանադրական դատարանին է Սահմանադրությամբ և «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքով իրավասություն վերապահված Սահմանադրության դրույթների վերաբերյալ վերջնական իրավական դիրքորոշում ներկայացնել՝ նորմատիվ ակտերի սահմանադրականությունը գնահատելիս: Այդ իրավական դիրքորոշումների բովանդակությունը սահմանադրական նորմի պաշտոնական մեկնաբանությունն է»:

«ՀՀ սահմանադրական դատարանն օժտված է սահմանադրաիրավական առանձնահատուկ կարգավիճակով, որը պայմանավորված է պետական իշխանության մարմինների համակարգում իր ունեցած տեղով, դերով և դրան համապատասխան լիազորություններով (ՀՀ Սահմանադրության 92 և 100-րդ հոդվածներ): Որպես դատական մարմին բացառապես սահմանադրական դատարանին է իրավասություն վերապահված իրականացնել սահմանադրական արդարադա-

տություն (ՀՀ Սահմանադրության 93-րդ հոդված): Սահմանադրական դատարանը կոչված է ապահովելու ՀՀ Սահմանադրության գերակայությունն ու անմիջական գործողությունը, որի արդյունքում ընդունում է որոշումներ (եզրակացություններ): Այդ ակտերը ՀՀ իրավական համակարգում ունեն իրենց առանձնահատուկ տեղն ու դերը՝ թե՛ բովանդակությամբ, իրավակարգավորիչ նշանակությամբ և թե՛ ունեցած իրավական հետևանքների առումներով: Դրանցով կարգավորվող հարաբերությունները վերաբերում են հասարակական կյանքի բոլոր բնագավառներին և իրավահարաբերությունների բոլոր սուբյեկտներին: Սահմանադրական դատարանի որոշումները ենթակա են կատարման անհապաղ (կամ դատարանի կողմից նախանշված ժամկետներում) Հայաստանի Հանրապետության ողջ տարածքում և ենթակա չեն քննարկման (վիճարկման, քննության) պետական, տեղական ինքնակառավարման որևէ մարմնի կամ պաշտոնատար անձի, կազմակերպության կամ անհատի կողմից» (2011 թվականի փետրվարի 25-ի ՍԴՈ-943 որոշում):

Գործող սահմանադրաիրավական կարգավորումները երաշխավորում են անձի՝ Սահմանադրական դատարան դիմելու իրավունքը՝ սահմանադրական արդարադատության մատչելիության իրավունքը դիտարկելով իբրև մարդու իրավունքների պաշտպանության հիմնարար երաշխիք:

Վերոգրյալի հաշվառմամբ Սահմանադրական դատարանը փաստում է, որ տվյալ դեպքում անձի դատական պաշտպանության իրավունքի առարկայական ոլորտում է գտնվում նաև վերջինիս կողմից Սահմանադրական դատարան դիմելու իրավունքը: Ընդ որում՝ դատական պաշտպանության իրավունքը երաշխավորվում է ոչ միայն դատարան դիմելու հնարավորություն ապահովելով, այլ նաև վեճին վերջնական լուծում տալու իրական հնարավորության գոյությամբ:

Վերոգրյալի լույսի ներքո Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ սահմանադրական արդարադատության մատչելիության իրավունքն ընդգրկում է նաև նորմատիվ իրավական ակտի սահմանադրականության վիճարկման հարցով Սահմանադրական դատարանի կողմից ըստ էության որոշում ստանալու իրավունքը:

4.3. Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ վիճարկվող իրավակարգավորման սահմանադրականության հարցը մի կողմից՝ գտնվում է դատական պաշտպանության իրավունքի, իսկ մյուս կողմից՝ Սահմանադրական դատարանի գործունեության վերաբերյալ սահմանադրական կարգավորումների տիրույթում:

Սահմանադրական դատարանի կողմից օրենքների և Սահմանադրության 168-րդ հոդվածի 1-ին կետում նշված այլ նորմատիվ իրավական ակտերի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանությունը որոշելու վերաբերյալ գործերով դատավորների ձայների հավասարության պատճառով ըստ էության որոշում չընդունվելու հետևանքով դիմումը մերժված համարելու կարգավորման իրավաչափության պարզման համար Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում, նախ, անդրադառնալ Սահմանադրական դատարանի որոշումների ընդունման ընթացակարգին:

Այսպես՝ Սահմանադրության 170-րդ հոդվածի 1-ին մասն ամրագրել է, որ Սահմանադրական արդարադատության իրականացման արդյունքում ընդունվող ակտերն են որոշումներն ու եզրակացությունները: Սահմանադիրը նախատեսել է նաև Սահմանադրական դատարանի կողմից ընդունվող ակտերի համար անհրաժեշտ ձայների քանակը, մասնավորապես՝ հիշյալ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ Սահմանադրության 168-րդ հոդվածի 10-րդ և 12-րդ կետերով նախատեսված հարցերով որոշումները, եզրակացություններն ընդունվում են Սահմանադրական դատարանի դատավորների ընդհանուր թվի ձայների առնվազն երկու երրորդով, մյուս որոշումները՝ ընդհանուր թվի ձայների մեծամասնությամբ:

Օրենքի 37-րդ հոդվածով սահմանվում է Սահմանադրական դատարանի նիստի իրավագրությունը: Համաձայն վկայակոչված հոդվածի 2-րդ մասի՝ նիստն իրավազոր է, եթե ապահովված է տվյալ գործով որոշում ընդունելու համար նույն օրենքի 62-րդ հոդվածով նախատեսված քվորումը: Օրենքի 62-րդ հոդվածի 4-րդ մասը սահմանում է, որ Սահմանադրական դատարանի ըստ էության որոշումներն ընդունվում են դատավորների ընդհանուր թվի ձայների

մեծամասնությամբ, բացառությամբ նույն հոդվածի 5-րդ մասով նախատեսված դեպքերի:

Վերոնշյալ իրավակարգավորումներից ուղղակիորեն բխում է, որ սահմանադիրը, իբրև սահմանադրական արդարադատության եզրափակում համարել է որոշումների կամ եզրակացությունների ընդունումը՝ նախատեսելով նաև **Սահմանադրական դատարանի դատավորների այն անհրաժեշտ քանակի ձայները, որոնց առկայությունն է միայն արտահայտում այդ մարմնի կամքը՝ քննության առարկա հարցի վերջնական լուծման վերաբերյալ**: Հետևաբար՝ նորմատիվ իրավական ակտերի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության վերաբերյալ վերջնական որոշում Սահմանադրական դատարանի կողմից կարող է ընդունվել բացառապես դատավորների ընդհանուր թվի ձայների մեծամասնության առկայության դեպքում: Այսինքն՝ բացառությամբ որոշ դեպքերի, Սահմանադրական դատարանի նիստն իրավազոր է և, հետևապես, Դատարանը «կարողություն ունի» քննվող հարցի վերաբերյալ վերջնական որոշում ընդունել, ուստի և՛ որոշումը կարող է համարվել ընդունված, եթե Սահմանադրական դատարանի նիստին ներկա են և որոշման օգտին քվեարկել են առնվազն հինգ դատավոր:

4.4. Սահմանադրական դատարանի համապատասխան որոշումների և եզրակացությունների ընդունման համար Սահմանադրական դատարանի դատավորների անհրաժեշտ քանակի ձայների՝ Սահմանադրությամբ նախատեսված լինելն ինքնանպատակ չէ: Այն հետապնդում է **Սահմանադրական դատարանի՝ իբրև կոլեգիալ մարմնի անդամների ձայների այնպիսի անհրաժեշտ քանակի առկայության ապահովման նպատակ, որի գոյությունը պարտադիր է քննության առարկա հարցի վերաբերյալ տվյալ մարմնի կամքը պարտադիր ուժ ունեցող վերջնական դատական ակտի շրջանակներում արտացոլելու համար**:

Հաշվի առնելով այն բացառիկ լիազորությունը, որով օժտված է Սահմանադրական դատարանը՝ համապատասխան որոշումներով Սահմանադրության մեկնաբանության լույսի ներքո ներազդելու, մասնավորապես, ժողովրդի բարձրագույն ներկայացուցչական մարմնի՝ Ազգային ժողովի կամարտահայտության արդյունքով ձևավորված որևէ նորմի բովանդակության բացահայտման և ընկալման վրա կամ այն առհասարակ իրավունքի համակարգից վերացնելու,

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ սահմանադիրը նախանշել է այն նվազագույն ձայների քանակը, որի պարագայում կապահովվի այդպիսի «միջամտության» լեգիտիմությունն ու հավասարակշռող նշանակությունը:

Սահմանադրական դատարանը՝ որպես կոլեգիալության սահմանադրաիրավական սկզբունքի հիման վրա գործող մարմին, նորմատիվ իրավական ակտի սահմանադրականության հարցի վերաբերյալ գաղտնի քվեարկության արդյունքում հանրությանն է ներկայացնում իր այն որոշումը, որն ընդունվել է դատավորների ձայների մեծամասնության արդյունքում: **Ձայների մեծամասնությամբ որոշում կայացնելու սահմանադրաիրավական պահանջն ուղղված է Սահմանադրական դատարանի նկատմամբ հանրային իշխանության վստահության՝ ժողովրդավարական պետության համար ընդունելի բարձր աստիճանի ապահովմանը:**

Սահմանադրական դատարանը համանման դիրքորոշում է հայտնել նաև 2017 թվականի նոյեմբերի 10-ի ՍԴԴ-1384 որոշմամբ, որի շրջանակներում անդրադառնալով հանրային իշխանության կոլեգիալ մարմնի գործունեության առանձնահատկություններին՝ արձանագրել է. «(...) վեճի առարկա իրավակարգավորումների առանձնահատկություններն առաջին հերթին պայմանավորված են ընդհանրապես հանրային իշխանության կոլեգիալ մարմնի և, մասնավորապես՝ համայնքի ավագանու իրավազորության որոշման հստակեցմամբ, ելնելով հատկապես այն մեկնակետից, որ «քվորումը» հանրային իշխանության կոլեգիալ (ներկայացուցչական) մարմնի կամարտահայտման իրացման (այս կամ այն լիազորության իրականացման) առաջնահերթ (պարտադիր) իրավական պայմանն է:

Իրավագիտական առումով «կոլեգիալություն» եզրույթի բնորոշումը հիմնականում հանգում է հետևյալին. կոլեգիալությունը կառավարման սկզբունք է, որի պայմաններում ղեկավարումն իրականացվում է մի խումբ լիազորված անձանց կողմից: Կոլեգիալության կարգով որոշումների կայացումը ենթադրում է կարծիքների նախնական քննարկում և կոլեկտիվ քննարկման արդյունքում պաշտոնական փաստաթղթի մշակում ու ընդունում:

Հանրային իշխանության իրականացումն ինչպես միանձնյա, այնպես էլ կոլեգիալ սկզբունքներով սահմանադրաիրավական պայման է, որն անմիջակա- նորեն բխում է ՀՀ Սահմանադրության անփոփոխելի 2-րդ հոդվածի իրավա- կարգավորումից և պայմանավորված է կառավարման ժողովրդավարական սկզբունքների շարունակական իրացման անհրաժեշտությամբ: Կոլեգիալ կառա- վարման անհրաժեշտությունը, մասնավորապես, նպատակ ունի բազմակար- ծության ապահովման (2015թ. փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրության 8-րդ հոդված), սուբյեկտիվիզմի և կամայականության հաղթահարման, ինչպես նաև հանրության օբյեկտիվ շահերի առավել արտահայտման միջոցներով երաշխա- վորել տվյալ մարմնի առջև Սահմանադրությամբ և օրենքներով առաջադրված հանրային կարևորություն ունեցող գործառույթների արդյունավետ իրակա- նացումը:

Ելնելով այս կամ այն մարմնի իրավական կարգավիճակի (գործառույթների շրջանակի) առանձնահատկություններից՝ հանրային իշխանության բնագավա- ռում կոլեգիալ և միանձնյա կառավարման տարանջատման չափանիշներից են հանրային իշխանության մարմինների կողմից ընդունվող պաշտոնական փաստաթղթերի (որոշումների) ընդունման պայմաններն ու կարգը: Կոլեգիալ մարմինների հանրային-իշխանական գործունեության կարգավորման հիմքում առաջնահերթ կարևորվում են որոշում (կամ պաշտոնական այլ փաստաթուղթ) ընդունելու իրավական անհրաժեշտությունը, իսկ որոշ դեպքերում՝ հրատապու- թյունը, մյուս կողմից՝ օբյեկտիվ պատճառներով կոլեգիալ մարմնի նիստին տվյալ մարմնի բոլոր անդամների մասնակցությունն ապահովելու անհնարինության պայմաններում այդ մարմնի բնականոն գործունեությունն ապահովող նվազա- գույն պայմանների, այն է՝ կոլեգիալ մարմնի անհրաժեշտ նվազագույն թվով անդամների մասնակցությամբ որոշումների ընդունման երաշխավորումը: Ընդ որում, դեպքերից որևէ մեկին նախապատվություն չի կարող տրվել: Անհրաժեշտ է ողջամիտ հավասարակշռություն նշված դեպքերի միջև՝ այն հաշվով, որպեսզի չխաթարվի ժողովրդավարական պետության էությունը:

Սահմանադրական դատարանի գնահատմամբ այդպիսի հավասարակշռությունը ենթադրում է կոլեգիալ մարմնի նիստերին տվյալ մարմնի անդամների անհրաժեշտ այնպիսի թվաքանակի ներկայություն, որը ճանաչելի կդարձնի տվյալ մարմինը որպես այդպիսին, կերաշխսավորի նրա կողմից լեգիտիմ որոշումներ կայացնելու կարողունակությունը: Այսինքն՝ կոլեգիալ մարմնի նիստի իրավազորության առումով կոլեգիալ մարմնի նիստին տվյալ մարմնի անդամների ընդհանուր թվի առնվազն պարզ մեծամասնության ներկայությամբ է պայմանավորվում ժողովրդավարական պետությունում կոլեգիալ մարմնի լեգիտիմ գործունեությունը»:

4.5. Տվյալ դեպքում թեպետ սահմանադրորեն երաշխավորված է Սահմանադրական դատարանի կողմից օրենքների և Սահմանադրությամբ նախատեսված այլ նորմատիվ իրավական ակտերի սահմանադրականության գնահատման վերաբերյալ դատավորների ընդհանուր թվի ձայների մեծամասնությամբ որոշում կայացնելու իմպերատիվ պահանջը, քանզի ձայների մեծամասնությամբ որոշում կայացնելը ժողովրդավարության սկզբունքի բաղադրատարրն է, այնուամենայնիվ, օբյեկտիվ հանգամանքներով պայմանավորված չեն բացառվում այնպիսի իրավիճակները, երբ նիստի իրավազորության պայմաններում քննարկվող հարցի վերաբերյալ դատավորների ձայները կարող են հավասար բաշխվել Սահմանադրական դատարանի բոլոր դատավորների մասնակցությունն ապահովելու անհնարինության պայմաններում, ինչն էլ, փաստորեն, հանգեցնում է գործով ըստ էության վերջնական որոշում կայացնելու փաստացի անկարողության: Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ձայների հավասար բաշխվելը գործով վերջնական որոշում կայացնելու անհնարինության մասնակի դրսևորում է, և գործնականում չեն բացառվում իրավիճակներ, որոնք ևս կարող են հանգեցնել դատավորների ձայների մեծամասնությամբ որոշում կայացնելու անհնարինության: Այսպես՝ նման իրավիճակի օրինակ է, երբ դատավորների ձայների մեծամասնությունը ձևավորվում է ոչ թե ընդհանուր (ինը), այլ նիստին ներկա դատավորների թվից (վեց դատավորի մասնակցության պայմաններում չորս դատավորի ձայների մեծամասնություն), որի պարագայում կոնկրետ գործով

ըստ էության վերջնական որոշման կայացումը ևս անհնար կդառնա, քանի որ դրա համար անհրաժեշտ է դատավորների ընդհանուր թվի ձայների մեծամասնություն՝ առնվազն հինգ դատավոր:

4.6. Անդրադառնալով նորմատիվ իրավական ակտերի սահմանադրականության վերաբերյալ հարցերով Սահմանադրական դատարանի կողմից վերջնական որոշում կայացնելու անհնարինության ծագման պատճառներին՝ Սահմանադրական դատարանը նախ փաստում է, որ լինելով ինքնին բացառիկ երևույթ՝ այդպիսի անհնարինություն անգամ տեսականորեն չի կարող առաջանալ, եթե Դատարանը գործի քննությունն իրականացնում է ամբողջական կազմով:

Անհնարինությունը կարող է իրողություն դառնալ միայն այն դեպքում, երբ Սահմանադրական դատարանը գործի քննությունն իրականացնում է ոչ ամբողջական կազմով՝ միևնույն ժամանակ կաշկանդված լինելով գործի քննության համար սահմանված հստակ և բավականին սեղմ ժամկետներով:

Մասնավորապես՝ Հանրապետության նախագահի, Կառավարության, պատգամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ հինգերորդի և Մարդու իրավունքների պաշտպանի դիմումների հիման վրա իրավական ակտերի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ գործերով, ինչպես նաև՝ տեղական ինքնակառավարման մարմինների՝ Սահմանադրության 168-րդ հոդվածի 1-ին կետում թվարկված՝ իրենց սահմանադրական իրավունքները խախտող նորմատիվ իրավական ակտերի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցով Սահմանադրական դատարանը որոշում է ընդունում դիմումը մուտքագրելուց ոչ ուշ, քան վեց ամիս հետո: Սահմանադրական դատարանի պատճառաբանված աշխատակարգային որոշմամբ գործի քննության ժամկետը կարող է երկարաձգվել առավելագույնը երեք ամսով: Ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց դիմումների հիման վրա կոնկրետ գործերով վերջնական դատական ակտով իրենց նկատմամբ կիրառված նորմատիվ իրավական ակտերի սահմանադրականությունը որոշելու վերաբերյալ գործերով, դատարանների և գլխավոր դատախազի դիմումների հիման վրա նորմատիվ իրավական ակտերի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության

հարցը որոշելու վերաբերյալ գործերով Սահմանադրական դատարանը որոշում է ընդունում դիմումը մուտքագրելուց ոչ ուշ, քան երեք ամիս հետո: Գործի քննության ժամկետը Սահմանադրական դատարանի պատճառաբանված աշխատակարգային որոշմամբ կարող է երկարաձգվել առավելագույնը երեք ամսով:

Սահմանադրական դատարանի կողմից գործի քննության և որոշում կայացնելու համար օրենսդրորեն սահմանված **նման սեղմ ժամկետների առկայությունը գործնականում հանգեցնում է իրավիճակների, երբ անհնար է դառնում գործերի դատաքննության համար դատական նիստերի օրակարգը ձևավորել այն տրամաբանությամբ, որ ապահովվի Սահմանադրական դատարանի բոլոր դատավորների մասնակցությունը դատաքննությանը, որի պարագայում, ի թիվս այլնի, կբացառվի ձայների հավասարության հնարավորությունը:**

4.7. Միևնույն ժամանակ Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում փաստել, որ բարձրացված խնդրի հաղթահարման նպատակով օրենսդրությամբ ամրագրված են որոշակի կառուցակարգեր, որոնք հանգում են հետևյալին.

որպես այդպիսին հանդես է գալիս, նախ, Սահմանադրական դատարանի դատավորների կենտ թվաքանակը, որն ինքնին հնարավորություն է տալիս բացառել ձայների հավասար բաշխվելու հնարավորությունը: Բացի դրանից, Սահմանադրական դատարանի դատավորի՝ Սահմանադրական դատարանի նիստերին պարտադիր մասնակցելու համար սահմանված է առանց հարգելի պատճառի մեկ տարվա ընթացքում երեք և ավելի անգամ բացակայելը էական կարգապահական խախտում դիտարկելը: Սահմանադրական դատարանի դատավորի լիազորությունների դադարեցման հիմք է ժամանակավոր անաշխատունակության պատճառով վեց ամիս շարունակ ի վիճակի չլինելը կատարելու Սահմանադրական դատարանի դատավորի լիազորությունները, բացառությամբ հղիության և ծննդաբերության արձակուրդում գտնվելու դեպքերի:

Ձայների հավասարության վիճակից խուսափելու միջոց է նաև Սահմանադրական դատարանի դատավորի կողմից քվեարկությանը մասնակցության պարտադիրությունն ու ձեռնպահ քվեարկելու արգելքը (Օրենքի 62-րդ հոդվածի 2-րդ մաս): Նշված կարգավորումներն ինքնին ուղղված են Սահմանադրական դատա-

րանում քննարկվող հարցի վերաբերյալ ձայների հավասար բաշխվելու դեպքերի հավանականությունը նվազեցնելուն, մինչդեռ նմանատիպ իրավիճակներից իսպառ խուսափելն անհնարին է:

4.8. Սահմանադրության «Իրավական նորմերի աստիճանակարգությունը» վերտառությամբ 5-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերը հռչակում են.

«1. Սահմանադրությունն ունի բարձրագույն իրավաբանական ուժ:

2. Օրենքները պետք է համապատասխանեն սահմանադրական օրենքներին, իսկ ենթաօրենսդրական նորմատիվ իրավական ակտերը՝ սահմանադրական օրենքներին և օրենքներին»:

Սահմանադրության 5-րդ հոդվածը ճանաչում է Սահմանադրության գերակայությունն ու բարձրագույն իրավաբանական ուժ ունենալը՝ դրանով իսկ սահմանելով ողջ իրավակարգի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանելու հրամայականը:

Ավելին, Սահմանադրության «Օրինականության սկզբունքը» վերտառությամբ 6-րդ հոդվածից և օրենսդիր մարմնի բարեխիղճ գործելու կանխավարկածից բխում է, որ վերջինս, կաշկանդված լինելով սահմանադրական պատվիրաններով, պետք է ընդունի Սահմանադրությանը չհակասող նորմեր, հետևաբար՝ **օրինադրույթը պետք է համարվի Սահմանադրությանը համապատասխանող, քանի դեռ Սահմանադրական դատարանի կողմից չի ճանաչվել Սահմանադրությանը հակասող:**

Սույն դեպքում Օրենքի 62-րդ հոդվածի 9-րդ մասը նորմատիվ իրավական ակտի սահմանադրականության հարցի վերաբերյալ ձայների հավասարության հետևանքով ըստ էության որոշում չընդունվելու պարագայում նախապես սահմանում է իրավիճակային լուծում, այն է՝ դիմումը մերժված համարելը: Սահմանադրական դատարանի դիտարկմամբ օրենսդրի այս մոտեցումը **մի կողմից հիմնված է նորմերի սահմանադրականության կանխավարկածի վրա (մերժման մասով), մյուս կողմից՝ (ըստ էության որոշում չկայացնելու, չպատճառաբանելու մասով)՝ կոչված է երաշխավորելու անձի սահմանադրական արդարադատության իրավունքը:**

Մասնավորապես՝ օրենքի սահմանադրականության կանխավարկածը հանգեցնում է կասկածի դեպքում օրենքը որպես Սահմանադրությանը համապատասխանող մեկնաբանելու պահանջին: Այն դեպքում, երբ վիճարկվող նորմատիվ իրավական ակտի սահմանադրականության վերաբերյալ ձայների հավասարության հետևանքով Սահմանադրական դատարանի կողմից ըստ էության որոշում չի ընդունվում, դիմումը համարվում է մերժված՝ դրանով իսկ հաստատելով, որ վիճարկվող նորմի հակասահմանադրական լինելը սահմանված կարգով հաստատված չէ, հետևաբար՝ այն շարունակում է ուժի մեջ մնալ, ուստի և՛ գործել ու համապարտադիր բնույթ կրել: Խնդրո առարկա հարցի վերաբերյալ Սահմանադրական դատարանի կողմից ձայների հավասարության հետևանքով ըստ էության որոշում չընդունելու դեպքում դիմումը մերժված համարելը հիմնված է իրավական պետության սկզբունքից բխող իրավական որոշակիության սկզբունքի բաղադրատարր հանդիսացող նորմերի սահմանադրականության կանխավարկածի վրա և այն սահմանադրաիրավական պատվիրանի, համաձայն որի՝ Սահմանադրության 168-րդ հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված նորմատիվ իրավական ակտերի վիճարկման վերաբերյալ Սահմանադրական դատարանի կողմից ըստ էության որոշում կարող է ընդունվել դատավորների ընդհանուր թվի ձայների մեծամասնությամբ:

Անդրադառնալով վիճարկվող նորմատիվ իրավական ակտի կամ դրույթի վերաբերյալ Սահմանադրական դատարանի կողմից դատավորների ձայների հավասարության հետևանքով ըստ էության որոշում կայացնելու անհնարինության դեպքում դիմումը մերժված համարելու պարագայում պատճառաբանված դատական ակտ չկայացնելու հիմնահարցին՝ Սահմանադրական դատարանը հայտնում է, որ նման կարգավորումն ինքնին ուղղված է անձի՝ սահմանադրական արդարադատության իրավունքի երաշխավորմանը: Այսպես՝ Սահմանադրության 170-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է Սահմանադրական դատարանի որոշման և եզրակացության վերջնական լինելն ու հրապարակման պահից ուժի մեջ մտնելը:

Սահմանադրական դատարանը, անդրադառնալով իրավական նորմերի սահմանադրականության որոշման գործերով ընդունվող որոշումների առանձնահատկություններին, արձանագրել է. «Սահմանադրական դատարանի որոշումն իրենից ներկայացնում է ՀՀ Սահմանադրությամբ, օրենքով նախատեսված դեպքերում և կարգով իր լիազորությունների շրջանակներում ընդունված պաշտոնական գրավոր փաստաթուղթ, որով սահմանվում են պարտադիր ճանաչման, պահպանության, պաշտպանության, կատարման կամ կիրառման ենթակա իրավունքներ, պարտականություններ, պատասխանատվություն, սահմանափակումներ, իրավաբանական տեսակետից անվիճարկելի (վերանայման ոչ ենթակա), առանց նախապայմանների, անվերապահ և անհապաղ (եթե այլ ժամկետ չի սահմանվել) կատարման ենթակա նորմատիվ կանոններ, այսինքն՝ վարքագծի կանոններ: Դրանով է պայմանավորված սահմանադրական դատարանի որոշումների նորմատիվ բնույթը, ինչպես նաև այդ ակտերին անմիջականորեն հաջորդող իրավական առանձնահատուկ հետևանքները՝ կապված հակասահմանադրական ճանաչված իրավանորմի իրավաբանական ուժը կորցնելու, սահմանադրական նորմերի մեկնաբանման (իրավական դիրքորոշումների) շրջանակներում իրավանորմը ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխանող ճանաչելու, ինչպես նաև սահմանադրաիրավական նշանակություն ունեցող խնդիրներին լուծում ու փաստերին գնահատական տալու հետ (...):» (2011 թվականի փետրվարի 25-ի ՍԴՈ-943 որոշում):

Հաշվի առնելով Սահմանադրական դատարանի սահմանադրաիրավական կարգավիճակի ու իր կողմից ընդունվող որոշումների իրավաբանական ուժի և բնույթի առանձնահատկությունները՝ Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ձայների հավասարության իրավիճակում դիմումը մերժված համարելու պայմաններում վիճարկվող նորմատիվ իրավական ակտի սահմանադրականության վերաբերյալ Դատարանի պատճառաբանությունների բացակայությունը, Սահմանադրության և «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի գործող կարգավորումների պայմաններում, ինքնին ուղղված է սահմանադրական արդարադատության իրավունքի պաշտպանությանը, **քանզի**

այն հնարավորություն է ընձեռում հետագայում տվյալ ակտի սահմանադրականության վերաբերյալ Սահմանադրական դատարանի դիմելիս այդ գործով դատավորների ընդհանուր թվի ձայների մեծամասնությամբ կայացված ըստ էության որոշում ստանալ:

Հակառակ պարագայում, եթե ձայների հավասարության հետևանքով դիմումը մերժված համարելու դեպքում դրա վերաբերյալ վերջնական ակտի տեսքով իրավական պատճառաբանությունները վճռորոշ և համապարտադիր նշանակություն ունենային, կարգելակերին նույն հարցի վերաբերյալ որոշակի ժամանակային ընդմիջումից հետո այլ դիրքորոշման արտահայտումը դատավորների ընդհանուր թվի ձայների մեծամասնության կողմից ընդունված որոշման տեսքով: Այս առնչությամբ Սահմանադրական դատարանը, նախկինում անդրադառնալով իր կողմից կայացված ակտերով արտահայտված դիրքորոշումների իրավաբանական ուժի և իրավական հետևանքների բնույթին, արձանագրել է. «Սահմանադրական դատարանի որոշումները պետք է ընկալվեն նաև իրենց կառուցվածքային ամբողջության մեջ (նախաբան, նկարագրական-պատճառաբանական և եզրափակիչ մասեր)՝ ապահովելու այդ որոշումներով առաջադրված իրավակարգավորման բովանդակության, սկզբունքների ու առանձնահատկությունների, ինչպես նաև դրանցից բխող օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ վարքագծի կանոնների իրացման հստակությունը: Այդ խնդրի իրագործմանն են միտված հատկապես սահմանադրական դատարանի որոշումների նկարագրական-պատճառաբանական մասում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները, որոնցում, որպես կանոն, բովանդակվում են սահմանադրական դատարանին հասցեագրված դիմումների առարկայի (բարձրացված հարցերի, սահմանադրաիրավական վեճերի) իրավավերլուծության արդյունքում դատարանի կողմից արված և որոշման եզրափակիչ մասի հիմքում դրված եզրահանգումները, որոնց էության և բովանդակության անտեսման դեպքում չի կարող երաշխավորվել դատարանի որոշման կատարումը» (2011 թվականի փետրվարի 25-ի ՍԴՈ-943 որոշում):

Սահմանադրական դատարանը փաստում է, որ Օրենքի 68-րդ հոդվածի 16-րդ մասի ուժով Սահմանադրական դատարանը նույն հոդվածի 9-րդ մասի 1-ին

և 2-րդ կետերով նախատեսված որոշումներն Օրենքով սահմանված կարգով ներկայացված համապատասխան դիմումի հիման վրա կարող է վերանայել, եթե՝

1) փոփոխվել է Սահմանադրության՝ տվյալ գործով կիրառված դրույթը, կամ

2) ի հայտ է եկել տվյալ գործով կիրառված՝ Սահմանադրության դրույթի այնպիսի նոր ընկալում, որի առկայությամբ նույն հարցի վերաբերյալ կարող է ընդունվել Սահմանադրական դատարանի այլ որոշում, և տվյալ հարցն ունի սկզբունքային սահմանադրաիրավական նշանակություն:

Արդյունքում ստացվում է, որ չնայած ձայների հավասարության իրավիճակին, Սահմանադրական դատարանի կողմից ըստ էության պատճառաբանություններով վերջնական դատական ակտի կայացմամբ դիմումը մերժելը, որով նորմը կճանաչվի Սահմանադրությանը համապատասխանող, կհանգեցնի համապատասխան իրավական հետևանքների, այդ թվում՝ վերջնական ակտով արտահայտված իրավական դիրքորոշումների անսահմանափակ ժամկետով գործողության և Սահմանադրական դատարանի՝ իր իսկ արտահայտած դիրքորոշումներով սահմանափակված լինելուն, որոնց փոփոխումը հնարավոր կլինի միայն որոշակի դեպքերում: Հետևաբար՝ հաշվի առնելով Սահմանադրական դատարանի վերջնական ակտերով արտահայտված իրավական դիրքորոշումների իրավաբանական բնույթն ու հետևանքները՝ Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ վիճարկվող նորմատիվ իրավական ակտի սահմանադրականության հարցի վերաբերյալ Սահմանադրական դատարանի կողմից ձայների հավասարության հետևանքով ըստ էության որոշում չընդունվելու դեպքում դիմումը մերժված համարելն առանց համապատասխան իրավական դիրքորոշումների հրապարակման, հետապնդում է տվյալ նորմի սահմանադրականության վերաբերյալ հետագայում Սահմանադրության 170-րդ հոդվածի 5-րդ մասով նախատեսված կարգով որոշում ընդունելու հնարավորություն ապահովելու նպատակ, որպիսի որոշումն է միայն ունակ՝ ապահովելու իրավական պետության և կայունության համար առանցքային նշանակություն ունեցող կանխատեսելիությունը, ինչպես նաև սահմանադրական արդարադատության միջոցով անձի

իրավունքների ու օրինական շահերի պաշտպանությունն ու Սահմանադրության գերակայությունը:

Այսպիսով, Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ գործող օրենսդրական կարգավորումները միտված են սահմանադրաիրավական վեճի քննության ընթացքում դատավորների ձայների հավասարության դեպքում Սահմանադրական դատարանի կողմից որոշում կայացնելու անհնարինության իրավիճակի լուծմանն այն հաշվառմամբ, որ **առկա իրավական կառուցակարգերի պայմաններում երաշխավորվում է Սահմանադրությամբ նախատեսված իրավասու սուբյեկտների՝ նույն սահմանադրաիրավական վեճի կապակցությամբ կրկին սահմանադրական արդարադատություն հայցելու իրավունքը:**

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ այդպիսի պրակտիկա արդեն իսկ առկա է սույն գործով Դիմողի կողմից ներկայացված մեկ այլ դիմումի առնչությամբ: Այսպես՝ 2021 թվականի սեպտեմբերի 7-8-ի նիստերում քննության առնելով «ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի դիմումի հիման վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության հարկային օրենսգրքի 416-րդ հոդվածի 1-5.1-րդ մասերի և 422-րդ հոդվածի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը՝ Սահմանադրական դատարանը մերժել էր դիմումը, քանի որ նշված գործի վերաբերյալ ձայների հավասարության հետևանքով ըստ էության որոշում չէր ընդունվել: Արդեն 2021 թվականի հոկտեմբերի 26-ի ՍԴԱՌ-215 աշխատակարգային որոշմամբ Սահմանադրական դատարանը քննության էր ընդունել նույն հարցի վերաբերյալ Դիմողի կողմից կրկին ներկայացված դիմումը:

Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում նկատել, որ նորմի սահմանադրականության որոշման խնդրանքով Սահմանադրական դատարան դիմելու իրավասություն ունեցող որոշ սուբյեկտների համար (օրինակ՝ ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց) Օրենքով հատկորոշված են հստակ ժամկետներ, հետևաբար՝ ձայների հավասարության հետևանքով ըստ էության որոշում չընդունվելու պարագայում նույն հարցի առնչությամբ Սահմանադրական դատարան դիմելիս նշված խումբ սուբյեկտները սահմանափակվելու են հիշյալ ժամկետ-

ների իմպերատիվ պահանջով, որպիսի պարագայում սահմանադրական արդարադատության իրավունքը, այնուամենայնիվ, պետք է գերակայի՝ երաշխավորելով դրա անխոչընդոտ իրացումը: Միևնույն ժամանակ Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ այդ խնդրի լուծումն առավելապես ենթադրում է օրենսդրական կանոնակարգումներ, որպիսի հարցն օրենսդիր մարմնի տիրույթում է և չի առնչվում սույն գործով խնդրո առարկա դրույթի սահմանադրականությանը:

Ողջ վերոշարադրյալի լույսի ներքո Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ սահմանադրական հավասարակշռություն ապահովելու նպատակով վիճարկվող նորմատիվ իրավական ակտի սահմանադրականության վերաբերյալ Սահմանադրական դատարանի կողմից ձայների հավասարության հետևանքով ըստ էության որոշում չընդունվելու դեպքում դիմումը մերժված համարելու իրավակարգավորումը չի խաթարում Սահմանադրությամբ երաշխավորված անձի դատական պաշտպանության իրավունքը, քանի որ Սահմանադրությամբ նախատեսված իրավասու սուբյեկտները զրկված չեն նույն ակտի սահմանադրականության հարցով Սահմանադրական դատարան կրկին դիմելու և դատավորների ընդհանուր թվի ձայների մեծամասնությամբ կայացված վերջնական ակտ ստանալու իրավունքից, ինչի հիմքում ընկած է նորմերի սահմանադրականության կանխավարկածն ու սահմանադրաիրավական պատվիրանն առ այն, որ նորմատիվ իրավական ակտի սահմանադրականության վերաբերյալ որոշումները Սահմանադրական դատարանի կողմից ընդունվում են դատավորների ընդհանուր թվի ձայների մեծամասնությամբ, որպիսի կերպով ընդունված որոշումն է միայն արտահայտում քննարկվող հարցի առնչությամբ կոլեգիալ մարմնի իրական կամքն ու ապահովում Սահմանադրական դատարանի հանդեպ հանրային վստահության բարձր մակարդակը:

4.9. Սահմանադրական դատարանը, անդրադառնալով սահմանադրական դատարանների կողմից ձայների հավասարության հետևանքով որոշում կայացնելու խնդրի վերաբերյալ միջազգային փորձի ուսումնասիրությանը, արձանագրում է, որ նշված հարցի լուծման վերաբերյալ հստակ ձևավորված միասնական

պրակտիկա առկա չէ: Այդուհանդերձ, ուսումնասիրված այն պետություններում, որտեղ առկա է համանման գործիքակազմ, ձայների հավասարության դեպքում գործում է վիճարկվող նորմատիվ ակտի կամ դրույթի՝ սահմանադրությանը համապատասխանության կանխավարկածը կամ նախագահի կամ փոխնախագահի կամ զեկուցող դատավորի ձայնը վճռորոշ լինելու վերաբերյալ կարգավորումը և այլն:¹

Պետությունների մի մասի համապատասխան կարգավորումների ուսումնասիրությունը փաստորեն վկայում է, որ խնդրո առարկա հարցի վերաբերյալ ոչ միայն չկա ընդհանուր մոտեցում, այլ նաև ձայների հավասար բաշխումից խուսափելուն միտված միջոցները տարբեր են: Բացի դրանից, Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ անգամ այն պետությունները, որտեղ դատավորների ձայների հավասար բաշխվածության պայմաններում ամրագրված է վերջնական որոշում կայացնելու համապատասխան մեխանիզմ, միևնույն է, հնարավոր չէ իսպառ բացառել դատավորների ձայների հավասարության և համապատասխան որոշում կայացնելու անհնարինության իրավիճակները:

Անդրադառնալով քննարկվող հարցի վերաբերյալ ձայների հավասարության դեպքում Սահմանադրական դատարանի կողմից որոշում կայացնելու անհնարինության իրավիճակում տարբեր պետությունների օրենսդրությամբ

¹ Մանրամասները հասանելի են հետևյալ հղումներով՝

Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության «Դաշնային Սահմանադրական դատարանի մասին» օրենքի 15-րդ հոդվածի 4-րդ մաս (<https://www.gesetze-im-internet.de/bverfgg/BJNR002430951.html>):

Դիմոկր ղիմումում (էջ 18) գերմանական փորձը ներկայացնելիս նկատել է, որ քննարկվող իրավիճակում ձայների հավասարության դեպքում նախագահի ձայնն է վճռորոշ՝ վկայակոչելով համապատասխան օրենքի 14-րդ հոդվածի 5-րդ մասը, մինչդեռ այն վերաբերելի է այն հարցին, թե կոնկրետ վարույթը ո՞ր Սենատի իրավասությանն է ենթակա:

«Ռուսաստանի Դաշնության Սահմանադրական դատարանի մասին» դաշնային սահմանադրական օրենքի 72-րդ հոդված (https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_4172/755b3265e01a62b2c4571ac4cc1a791d5255a530/),

Մոլդովայի Հանրապետության «Սահմանադրական դատարանի մասին» օրենքի 27-րդ հոդված (www.constcourt.md/public/files/file/Baza%20legala/L317_XIII_1994_ru.pdf),

Լատվիայի Հանրապետության «Սահմանադրական դատարանի մասին» օրենքի 30-րդ հոդված (<https://www.satv.tiesa.gov.lv/en/2016/02/04/constitutional-court-law/>),

Լիտվայի Հանրապետության «Սահմանադրական դատարանի մասին» օրենքի 19-րդ հոդված (<https://www.lrkt.lt/en/about-the-court/legal-information/the-law-on-the-constitutional-court/1475/>),

Իսպանիայի Թագավորությունում «Սահմանադրական դատարանի մասին» օրգանական օրենքի 90-րդ հոդված (<https://www.tribunalconstitucional.es/es/tribunal/normativa/Normativa/LOTC-en.pdf>),

Պորտուգալիայի Հանրապետության «Սահմանադրական դատարանի մասին» օրենքի 42-րդ հոդվածի 3-րդ մաս (<https://www.tribunalconstitucional.pt/tc/en/tclaw.html>),

Հունգարիայի Հանրապետության «Սահմանադրական դատարանի մասին» օրենքի 48-րդ հոդվածի 5-րդ մաս (<https://hunconcourt.hu/act-on-the-cc/>),

Բելառուսի Հանրապետության «Սահմանադրական դատավարության մասին» օրենքի 75-րդ հոդված (http://www.kc.gov.by/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D1%8B%D0%B5_%D0%BE%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%8B_%D0%B4%D0%B5%D1%8F%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8):

ամրագրված կարգավորումներին՝ Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ դրանք, ըստ էության, մոդելային տարբերակներ են՝ ուղղված իրավիճակային լուծումներին, ընդ որում՝ դրանք կարող են տարբերվել միմյանցից, սակայն բոլոր դեպքերում վերջիններիս նպատակը իրավունքի հնարավոր խախտումից ձեռնպահ մնալն է: **Հետևաբար՝ ձայների հավասարության իրավիճակում որևէ լուծման ընտրություն չի կարող ոչ իրավաչափ համարվել՝ ի տարբերություն այլ լուծման, եթե ընտրված լուծման և սահմանափակվող իրավունքի միջև ապահովվում է ողջամիտ հավասարակշռություն:**

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և հիմք ընդունելով Սահմանադրության 168-րդ հոդվածի 1-ին կետը, 169-րդ հոդվածի 1-ին մասի 10-րդ կետը, 170-րդ հոդվածը, «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 63, 64 և 68-րդ հոդվածները՝ Սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց.**

1. «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 62-րդ հոդվածի 9-րդ մասը համապատասխանում է Սահմանադրությանը:

2. Սահմանադրության 170-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

15 մարտի 2022 թվականի
ՍԴՈ-1639

Ա. ԴԻԼԱՆՅԱՆ